

## SIMON KATALIN

### RENDES SEBORVOS KERESTETIK

#### *A váci járási sebészi állás betöltése 1847-ben*

Egy 1752-es helytartótanácsi rendelet szerint minden vármegyében, ahol nem működött sebészceh, fel kellett fogadni egy, a szegény betegeket ingyen gyógyító seb-orvost.<sup>1</sup> Az 1770-es Generale Normativum kiadását követően minden sebésznek vizsgát kellett tennie a vármegye, város főorvosa előtt vagy az egyetemen. Innentől kezdve egy ideig párhuzamosan működtek egymás mellett a céhek és a céhen kívüli, ám approbált sebészek. A 18. század végére az országban a tisztii orvosok mellett kötelezővé vált a vármegye, város szolgálatában álló városi, járási sebészek alkalmazása. A reformkorra az országban sikerült betölteni ezeket a posztokat. Az Orvosi Tár 1840-ben kiadott kötete szerint<sup>2</sup> Magyarországon ekkor összesen 1107 sebészdoktor, sebészmester, seb- és baromorvos működött,<sup>3</sup> közülük azonban csak 536 viselt valamilyen tisztséget. 142-en járási seborvosok voltak.<sup>4</sup> A városi, vármegyei sebészi hivatal nem feltétlen jelentette azt, hogy viselője sebészmester vagy polgári sebész lett volna, az országban 1840-ben működő járási seborvosok ugyanis orvosdoktorok is lehettek. Egy közülük, a Zemplén megyei Horváth János helyettesként töltötte be ezt a posztot a Homonnai járásban, míg Gömör megyében három tiszteletbeli főorvosi címet viselő orvosdoktor kezelte seborvosi minőségben is a járás betegeit.<sup>5</sup> A kötetben emellett kilenc középponti-, 108 megyei- és 29 községi seborvost találunk. Kórházi seborvosként tizenegy főt tüntetnek fel

---

1 *Demkó Kálmán*: A magyar orvosi rend története tekintettel a gyógyászati intézmények fejlődésére Magyarországon a XVIII. század végéig. Budapest, 1894. 505. p.

2 Magyarországi Orvosrend névsora 1840-re. Kiadták: *Pr. Bugát és Dr. Flór*. Első év. Pesten, Trattner-Károlyi betűivel. 1840. (a továbbiakban *Orvosrend*, 1840.)

3 Csak baromorvosi végzettséggel rendelkezők mindössze tizenketten voltak.

4 A Zólyom megyei Ficzély János városi seborvos is volt. *Orvosrend*, 1840. 122. p.

5 Ballus Károly a Putnoki-, Pazurik József a Kishonti-, Pécsy János pedig a Garanyi járás rendes seborvosa volt. *Orvosrend*, 1840. 36. p.

ekkor az országban, baromorvosként pedig tizet.<sup>6</sup> Mellettük 65 „magánalkalmazottat”, azaz uradalmi seborvost találunk még az 1840-es Orvosrendben.<sup>7</sup>

Az Orvosrend szerint 1840-ben a fent említett 536 tisztségből ötvenet a magasabb végzettséggel rendelkező doktorok töltötték be.<sup>8</sup> Nem véletlen, hiszen az országban ekkor élő gyógyítók magas száma miatt magánpraxisból igen nehezen lehetett megélni, míg egy tisztség a viszonylag alacsony évi fizetés ellenére is egyfajta létbiztonságot adhatott tulajdonosának. Az Orvosi Tárban több ilyen jellegű hirdetés is szerepel, ami alapján képet alkothatunk a korabeli járási-, városi seborvosi állással járó javakról, illetve az álláshoz szükséges követelményekről.

Az alábbi táblázatban az Orvosi Tárban meghirdetett állásokat és az azokkal kapcsolatos feltételeket láthatjuk.

Állás meghirdetésének ideje	Állás helye	Titulus	Jelentkezés helye	Követelmények	Fizetség
1831. 01. 25.	Torontál vármegye, Nagybecskerek	seborvos	orvosi kar dékánjánál		200 Ft és megélhetés <sup>9</sup>
1831. 01. 25.	Torontál vármegye, Módos	seborvos	orvosi kar dékánjánál		80 Ft és megélhetés <sup>10</sup>
1831. 01. 25.	Ung vármegye, Szerednyei járás	seborvos	Pesti orvosi karnál		250 Ft és több öl fa <sup>11</sup>

6 Közülük ötven a város szívében, Pest-Budán tevékenykedtek. Egy fő, a munkácsi Pfeiffer Antal katonakórházi seborvos volt, míg a nagyváradi Lederer Lajos az ottani irgalmasrendi kórházban dolgozott. *Orvosrend*, 1840. 24. és 26. p.

7 Közülük egy orvosdoktor (Kern Benjamin, Liptó megyében a Hradeki uradalom seborvosa és a vármegye főorvosa), valamint két, Vas megyei orvos- és sebészdoktor (a körmendi Bakos Mihály és a Jurmándorfői Schwartz Alajos) található. *Orvosrend*, 1840. 50., 107–108. p.

8 Egész pontosan az ötven doktoráltból négy sebészdoktor, egy, az esztergomi Kamenszky István bölcséleti-, orvos- és sebészdoktor, a többiek pedig orvos- és sebészdoktorok. *Orvosrend*, 1840. 32. p.

9 *Orvosi Tárban*, Első füzet, 1831. 93. p.

10 „...élet az uraságtól” *Orvosi Tárban*, Első füzet, 1831. 93. p.

11 *Orvosi Tárban*, Első füzet, 1831. 93. p.

Állás meghirdetésének ideje	Állás helye	Titulus	Jelentkezés helye	Követelmények	Fizetség
1831	Krassó vármegye, Bulcsói járás	rendes seborvos	a vármegye főispáni helytartójánál	sebészmester <sup>12</sup>	
1831.09.01. (határidő: 1831.10. vége)	Tömös, veszteglő intézet	rendes seborvos	erdélyi fő hadi kormányznál	orvosdoktor, szükség esetén sebészdoktor vagy sebészmester; diploma és erkölcsi bizonyítvány	500 Ft és szabad szállás <sup>13</sup>
1831. 11. 28.	Békés vármegye, Csabai járás	megyei baromorvos és járási seborvos	megye első alispánjánál	magyar nyelvtudás, baromorvosi oklevél, doktori, vagy minimum seborvosi végzettség	300 Ft/év, békéscsabai ház <sup>14</sup>
1831 vége	Hajdú-kerület (Szoboszló, Vámospércs, Hadház, Nánás, Dorog)	városi seborvosi helyek	a Hajdú-kerület aljegyzőjénél	(seborvos)	100 Ft, „szabad szállás és más mellék jövedelmek” <sup>15</sup>
1832. 02. 18.	Győr vármegye, Sokoróaljai járás	járási seborvos	Lenhossék Mihálynál		100 Ft <sup>16</sup>

12 *Orvosi Társ*, Második füzet, 1831. 189. p.

13 *Orvosi Társ*, Hatodik füzet, 1831. 289–290. p.

14 *Orvosi Társ*, Tíz- és tizenegyedik füzet, 1831. 157. p.

15 *Orvosi Társ*, Tíz- és tizenegyedik füzet, 1831. 273. p.

16 *Orvosi Társ*, Második füzet, 1832. 191. p.

Állás meghirdetésének ideje	Állás helye	Titulus	Jelentkezés helye	Követelmények	Fizetség
1832	Zágráb vármegye, Turopolyi járás	járásí „rendes sebészi hivatal”	a vármegyénél	tudást tanúsító levelek, horvát vagy más szláv nyelv ismerete	150 Ft (200 Ft „reményével összekötött”) <sup>17</sup>
1832 (határidő: 1832. 05. 31.)	Zágráb vármegye, Stubicai (Ztubiczai) járás	járásí rendes seborvos	a vármegyénél	horvát vagy szláv nyelvtudás	200 Ft/év <sup>18</sup>
1832 (határidő: 1832. 07. 25.)	Horvátország, Kőrös vármegye, Kapronca városa	városi sebész	a város tanácsánál	„tót” vagy horvát nyelvtudás, hiteles tanulólévél	200 Ft <sup>19</sup>
1833	Breznóbánya	városi rendes sebész	a város tanácsánál	német és „tót” nyelvtudás előnyös	150 Ft, szabad szállás, 15 öl fa, 25 mázsa széna <sup>20</sup>
1833	Felsőbánya	városi rendes sebész	a város tanácsánál		150 Ft, szabad műhelytartás, „egyéb hasznok” <sup>21</sup>
1833. 01. 29.	Bereg vármegye	középponti és egy járásí seborvosi hely	az orvosi karnál		200 Ft / év, „szabad lak”, 6 öl tűzifa <sup>22</sup>

17 *Orvosi Társ*, Második füzet, 1832. 191. p.

18 *Orvosi Társ*, Negyedik füzet, 1832. 96. p.

19 *Orvosi Társ*, Negyedik füzet, 1832. 96. p.

20 *Orvosi Társ*, Kilencedik kötet, Első füzet, 1833. 88. p.

21 *Orvosi Társ*, Kilencedik kötet, Első füzet, 1833. 88. p.

22 *Orvosi Társ*, Kilencedik kötet, Első füzet, 1833. 88. p.

Állás meghirdetésének ideje	Állás helye	Titulus	Jelentkezés helye	Követelmények	Fizetség
1833 (határidő: 1833. 04. 01.)	Herlány (Herlein, Abaúj vármegye)	fürdőorvos (seborvos)	Királyi Sóvári Sóigazgatóságánál	bizonyítvány	120 Ft, 4 mérő tisztá búza, 8 mázsa rozs, 12 öl tűzifa, szabad lakás <sup>23</sup>
1838. 07. 08. (határidő: 1838. 07. 30.)	Arad vármegye	állatorvos	a vármegye hatóságánál		200 Ft, szabad fuvarozás, „terhesebb dolgoknál na- pidij” <sup>24</sup>
1838. 09. 01. (határidő: 1838. 11. 01.)	Borsod vármegye	barom- orvos	a vármegye alispánjánál		150 Ft <sup>25</sup>
1844. 01. 07.	Árva vármegye Námesztói (Námesztói) járás – „Pro- cacka”/Pro- hácza János helye	(járási) seborvos	a megyei főorvosnál	„több orvostu- dományi bizo- nyítványok”, magyar és „tót” nyelvtu- dás	200 Ft <sup>26</sup>
1844. 10. 13. (határidő: 1844. 10. 20.)	Kiskunlacháza	városi sebész	a városi főbírónál	seborvosi ok- levél, erkölcsi bizonyítvány	80 Ft / év, sza- bad lakás, „termeszt- mények” <sup>27</sup>

23 *Orvosi Társ.* Kilencedik kötet, Második füzet, 1833. 166. p.

24 *Orvosi Társ.* Új folyamata, Első félév, 1838. július 8. (2. szám) 32. p.

25 *Orvosi Társ.* Új folyamata, Harmadik félév, 1838. szeptember 1. (9. szám) 160. p.

26 *Orvosi Társ.* Harmadik folyamata, Ötödik kötet, 1844. január 7. (2. szám) 32. p.

27 *Orvosi Társ.* Harmadik folyamata, Hatodik kötet, 1844. október 13. (16. szám) 256. p.

Állás meghirdetésének ideje	Állás helye	Titulus	Jelentkezés helye	Követelmények	Fizetség
1846. 02. 15.	Zemplén vármegye, új állás és a nagymihályi- és varannói sebészek helye	rendes sebész <sup>28</sup>	a vármegye központi sebésznél <sup>29</sup>		

Amint az a táblázatból kiderül, az Orvosi Tárban összesen húsz alkalommal hirdettek meg 27 darab sebészettel kapcsolatos állást. Ezek nagy része városi vagy vármegyei, járási seborvosi tisztségek voltak, kivétel az 1831-es kolerajárvány idején az erdélyi határon meghirdetett veszteglő intézeti orvosi poszt — amit csak szükség esetén adtak volna sebészmesternek —, az Arad és a Borsod vármegyei állatorvosi tisztség 1838-ban, valamint a herlányi (Herlein) fürdőorvosi állás. A pályázatokat öt alkalommal az orvosi karhoz (illetve ebből egy esetben Lenhossék Mihályhoz, mint orvoskari igazgatóhoz és az ország főorvosához) kellett beadni, kétszer pedig az adott vármegyében működő tisztiorvosi személyzetnek, azaz a megyei főorvosnak vagy a megye központi sebészének. Tehát az esetek mintegy harmadában a szakképzett gyógyítókra bízta a pályázatok lebonyolítását, a kérvények kezelését, döntő többségében azonban, mint ahogy a váci seborvosi állásnál is látni fogjuk, az illetékes közigazgatási egység képviselője, vagyis a vármegye alispánja, vagy a város tanácsa intézte a poszt betöltésével kapcsolatos feladatokat.

Az álláshoz felajánlott fizetések széles skálán mozogtak, készpénzben évi 80-500 forintot ajánlottak fel. Az alacsonyabb összeg nem feltétlen jelentett rosszabb körülményeket, hiszen a legtöbb a helyen a készpénz mellé biztosították a lakhelyet, valamint fát a tüzeléshez és különböző terményeket. Így hiába tűnik első látásra kevésnek a Módos és Kiskunlacháza esetében írt 80 Ft, ha az előbbi mellett megígérik, hogy a földesúr biztosítani fogja a leendő seborvosnak a megélhetést,

28 *Orvosi Tárb*, Harmadik folyamata, Kilencedik kötet, 1846. február 15. (8. szám) 228. p.

29 Az 1840-es Orvosrendből tudjuk, hogy a varannói „polgári seborvos” ekkor Gutman Henrik, a nagymihályi pedig Polyák Sámuel volt, azaz az ő halálózásuk miatt megüresedett helyeket hirdették meg az új zempléni sebészi állás mellett. A hirdetésben azt is említik, hogy az eddigi nyolc mellé engedélyeztek egy új sebészi állást – valószínűleg tehát járási seborvosi tisztségekről van szó, noha az 1840-es Orvosrendben a sebészek csupán polgári seborvosként szerepelnek. *Orvosrend*, 1840. 121. p. és *Orvosi Tárb*, Harmadik folyamata, Kilencedik kötet, 1846. február 15. (8. szám) 228. p.

Kiskunlacházán pedig a pénz mellé lakást és terményeket is kapott a jelentkező. Ezeket figyelembe véve inkább a Győr vármegyei járási seborvosi poszt tűnik a leginkább alulfizetettnek, ahol mindössze 100 forint évi jövedelmet ígértek a pályázóknak. A legmagasabb összeget, 500 forintot és szabad szállást a kolera terjedését ellenőrző veszteglőintézeti állás esetében ajánlották fel, ezt azonban, mint már említettük, elsődlegesen orvosdoktornak, és nem sebészmestereknek szánták. A hirdetések alapján egy város, vármegye által alkalmazott sebész átlagkeresete évi 150-200 forintot tett ki, jobb esetben szabad szállással, némi terménnyel, és tűzifával.<sup>30</sup> A felajánlott állások közül fizetség tekintetében a veszteglőintézeti mellett kiemelkedik még a Békés megyei állatorvosi és járási seborvosi állás. Itt évi 300 forintot és egy házat ajánlottak fel a leendő orvosoknak. Az összeg magasabb volta a temesihez hasonlóan itt is azzal függött össze, hogy Békéscsabára eredetileg nem sebészmestert, hanem orvosdoktort szerettek volna odacsábítani.

A pályázatokon, noha rövid hirdetés formájában jelentek meg az Orvosi Tárban, látszik, mennyire volt az adott területnek szüksége hivatásos gyógyítókra. Míg a tehetősebb területek esetében röviden és precízen közölték a lehetőségeket és a feltételeket, az anyagilag nehezebb helyzetben lévő, képzett orvosoknak szűkében lévő helyek láthatóan már annak is örültek, ha valaki jelentkezett a hirdetésre.<sup>31</sup>

A pályázat benyújtásakor a megfelelő, (legalább) sebészmesteri végzettséget igazoló diplomamásolat mellett egyre inkább megkövetelték, hogy a terület leendő seborvosa ismerje az ott lakók nyelvét. Ezt különösen a horvátországi állásoknál emelték ki. Két helyen — egyik a nagy felelősséggel járó veszteglőintézeti — erkölcsi bizonyítvány csatolását is kérték, de feltételezhetően ez a többi állás esetében is szükségessé vált.

Az alábbiakban egy konkrét példán szeretnénk bemutatni, hogy nézett ki egy seborvosi állás megpályázása a reformkorban. A SOTE Levéltárának Vegyes (nem

---

30 A szegényebb Bereg megye a seborvosi állások mellé mindössze 6 öl tűzifát tudott felajánlani, míg a Királyi Sóvári Sógazgatóság fennhatósága alá tartozó herleini gyógyfürdő fürdőorvosának 12 öl-, a tehetős bányaváros, Breznóbánya pedig 15 öl fát ígért a tisztség betöltőjének.

31 Jó példa erre a Hajdú-kerületben lévő városi seborvosi állások meghirdetése: „Szoboszló, Vámos-Pércs, Hadház, Nánás, Dorog városokban megürült seborvosi hivatalhelyek olly jelentéssel adatnak köz hírül, hogy a' kiknek az érdemes seborvos urak közül azokat megnyerni kedvök lenne, szándékjokat a' tek. Hajdú-kerület aljegyzőjének t. Fogthüý János urnak Hajdú-Szoboszlóra francózzott levelekben jelenteni ne terheltenessek...” Orvosi Tár, Tíz és tizenegyedik füzet, 1831. 273. p.

iktatott) iratai között fennmaradtak a váci járási seborvosi hivatal betöltésével kapcsolatos pályázatok és azok elbírálása.<sup>32</sup>

Az Orvosi Tár 1847. január 30-án tudatta olvasóival, hogy Rác Alajos, Pest megye „érdemdús” járási seborvosa Gödöllőn elhalálozott.<sup>33</sup> Az első pályázat azonban már január 26-án megérkezett Pest-, Pilis és Solt vármegye főispánhelyetteséhez.<sup>34</sup>

Milyen végzettsége volt az állás korábbi betöltőjének és mit vártak el leendő utódjától? A Győr megyei Révfaluból származó Rác Alajos (vagy Rác József) a pesti egyetem orvosi karának magyar nyelvű tanfolyamára járt 1816–1818 között.<sup>35</sup> 1819-ben sebészmeisteri és polgári sebész és szülészdiplomát is szerzett.<sup>36</sup> Az 1840-ben kiadott Orvosrendben már a Váci járás rendes seborvosaként szerepel.<sup>37</sup> Halála után az Orvosi Tárban nem jelent meg hirdetés az állás betöltésének feltételeiről.

A megürelt tisztségre négyen jelentkeztek. 1831. január 28-án nyújtotta be kérvényét Mátray Ferenc, a főti uradalom rendes orvosa. Mátray képzéséről csak annyit tudunk, amennyit ő maga ír le pályázatában. A pesti orvosi kar promoteáltjai között nem szerepel.<sup>38</sup> Mátray 1847-ben már nyolc éve dolgozott Fóton Károlyi István gróf rendes uradalmi orvosaként, és Pest vármegye felesküdt orvosa volt. Saját bevallása szerint jól bánt a betegekkel, és előző évben — tekintettel szolgálataira — kérte a vármegyét, hogy tiszteletbeli főorvosi címet kaphasson. Aláírásában orvos tanárnak, gyakorló sebész-, szülész- és szemészmasternek, a Pesti Egyetem Orvosi Karának rendes-, a Budapesti Orvosegyesület levelező tagjának nevezi

32 Semmelweis Orvostudományi Egyetem Levéltára (a továbbiakban SOTE Lt.) Vegyes iratok: Orvostörténeti vonatkozású egyedi iratok (a továbbiakban 50/e): A váci seborvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847.

33 *Orvosi Tár*, Harmadik folyamata, Tizenegyedik kötet, 1847. január 31. (5. szám) 80. p.

34 Szabó József, lásd alább.

35 Rác (Rátz József néven) az 1816/1817-es tanév második félévétől bukkan fel az osztályozási kötetekben. SOTE Lt. Osztályozási könyvek (a továbbiakban 1/d) 4. kötet 258–259., 331–332., 391–392. p.; SOTE Lt. 1/d 5. kötet 56–57., 120–121. p.

36 SOTE Lt. Az Orvostudományi Karon végzett hallgatók jegyzéke (a továbbiakban 1/f) 2. kötet 668. p. (1640. sorszám, a továbbiakban ssz.) és 730. p. (98. ssz.)

37 *Orvosrend*, 1840. 60. p.

38 Szerepel azonban 1871-ben egy főti születésű orvosdoktor, szintén Mátray Ferenc névvel. Valószínűleg a pályázó gyermeke lehetett. SOTE Lt. 1/f 1. kötet 587. p. (2433. ssz.)

magát.<sup>39</sup> Pályázatához azonban nem csatolt semmilyen bizonyítványt, amellyel címeit, vagy korábbi praxisáról valami igazolást adhatott volna.

A második jelentkező, a Pesten született Merkel Emil annál meggyőzőbb levelet írt. Merkel Pesten tanult és ott is diplomázott: 1843-ban orvosdoktori, 1846-ban pedig sebészdoktori vizsgát tett.<sup>40</sup> Levele olyan elhivatottságról tanúskodik, amivel nem csak a járási seborvosi állásra, hanem akár fővárosi kórházi, vagy orvoskari munkára is megfelelő lett volna. Merkel először általános orvosdoktori vizsgát tett, tanulmányai alatt azonban felismerte a sebészetben rejlő jövőbeni lehetőségeket, „*Meggyőződésvén arról, hogy az egyetemes gyógytudomány minden ágai elvállhatlan kapcsolatban állnak együtt, teljes erőmből törekvém magamat a ’naponként szükségesbé válló sebészetben is kiképezni’*”, ezért sebészdoktori képesítést is szerzett. Leírása szerint ezzel legalább olyan alkalmas a posztra, mint egy sebészmester, és, valljuk be, az orvosdoktorokkal szemben is előnyösebb helyzetben van, hiszen végzettsége szerint mind a belgyógyászati, mind a sebészeti betegségek kezelésében képzett volt. Merkel azonban nem elégedett meg a kétféle „alapképzéssel”. Helyesen látta meg, hogy a modern korban egyre inkább szükség-szerűvé fog válni a specializálódás. Merkel a kor egyik fiatal, ám annál jobban fejlődő szakágát, a természetet választotta továbbtanulása céljául, és két évet töltött a kor legnagyobb magyarországi szemésze, Fabini János Theophil mellett. Ezután Erdélyben, Felsőbajomban volt fürdőorvos, a betegek és a fürdőigazgatóság nagy megelégedésére. Változatos pályája leírása után kéri a vármegye vezetőit, adják neki a seborvosi állást, hogy „...*csekély tehetségeimet a ’szenedő betegek ápolásának s ’gyógyításának’*” szentelhesse.<sup>41</sup>

Merkel — Mátrayval ellentétben — gondosan ellátta kérvényét okleveleinek másolatával és a gyakorlatát igazoló tanúsítványokkal (összesen hat darabbal). Ezekből egy szorgalmas, sokoldalú embert ismerhetünk meg, orvosi disszertációját például a zene és az orvoslás kapcsolatáról írta, *De Musica medice considerata* címmel.<sup>42</sup> Merkel csatolta orvosdoktori, sebészdoktori és szemészmesteri oklevelének másolatát, egy magyar nyelvű igazolást Balassa Jánostól a „*sebészi kórodá*”-ban végzett gyakorlat sikeres elvégzéséről. Balassa szorgalmasnak és tehetségesnek nevezi ta-

39 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 28., Mátray Ferenc.

40 A Promotíós kötetekben lásd: SOTE Lt. 1/f 1. kötet 348. p. (1164. szs.) és 392. p. (1327. szs.).

41 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, dátum nélkül, Merkel Emil.

42 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 2., Merkel Emil, A-melléklet (az 1843. június 29-i orvosdoktori diploma másolata).

nítványát.<sup>43</sup> Fabini János Theophil is szorgalmas, jó eszű diákként emlékezik meg róla és ennek bizonyítására megjegyzi, hogy 1845-ben az egyetem szemészeti kórodája melletti „*segéllői állomásra*” első helyen ajánlotta.<sup>44</sup> A felsőbajomi fürdőigazgatóság az előzőekhez hasonlóan a pályázó szorgalmát és eredményes gyógykezeléseit emelte ki.<sup>45</sup> Merkel pályázata és annak mellékletei tehát összességében egy okos, széles látókörű, elhivatott ember benyomását keltik.

A harmadik pályázó, Való János váci polgári családból származott,<sup>46</sup> így a munka mellett őt az is motiválta, hogy szülőhelyén dolgozhasson. Való János a Pesti Egyetem magyar nyelvű sebész-mesteri kurzusára járt négy évig (1842/1843–1845/1846), majd sebész-mesteri vizsgát tett.<sup>47</sup> Való, Merkelhez hasonlóan, elhivatott embernek tűnik. Különbség az érdeklődési körökben és a végzettség fokában rejlik. Való valószínűleg szerényebb családi körülmények közepette kezdett el tanulni, mert nem a költségesebb orvosdoktori, hanem csupán a sebész-mesteri tanfolyamra iratkozott be. Való a hat gimnáziumi iskolai év befejezése után négy évig gyógyszerészetet tanult, az ezzel kapcsolatos mellékletekből azt is tudjuk, hogy három évig Bécsben, egy évig pedig Pozsonyban volt inas az irgalmasok gyógyszerertárában.<sup>48</sup>

43 „...Merkel Emil úr, Orvos-sebész tudor, a' Kir. Magyar Egyetemi sebési kórodát vendégképpen... szorgalmasan látogatta, 's az illető szak iránti kitűnő hajlamot és buzgalmat tanusított légyen...” SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 1., Merkel Emil, B-melléklet (Balassa Lajos ajánlása).

44 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 31., Merkel Emil, E-melléklet (Fabini János Theophil ajánlása).

45 „...A [Felsőbajomi] fürdő intézetben, az orvosi működéseket és a' felügyelést az idei fürdés ideje alatt a' közönség meglegedésére fáradsatlan buzgósággal és hasznos eredménnyel gyakorolta, ezennel köszönettel megismertetik, és az igazság szerint bebizonyítatik...” SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 2., Merkel Emil, F-melléklet (a Felsőbajomi Fürdőigazgatóság 1844. november 23-i tanúsványának másolata).

46 A Promotíós kötetekben szerepel egy Való Franciscus nevű, szintén váci, római katolikus polgári sebész és szülész, valószínűleg a pályázó, Való János rokona volt. (Nem az apja, mert őt az osztályozási kötetek Andrásnak nevezik.) SOTE Lt. 1/f 2. kötet 779. p. (273. ssz.).

47 Való két évet járt az elsőéves-, és két évet a másodéves órákra. Az általa becsatolt mellékletek pontosak, jegyei alapján valóban szorgalmas és jó tanuló volt. SOTE Lt. 1/d 42. kötet 75–76. p., 44. kötet 8–82. p., 46. kötet 101–102. p. és 47. kötet 98–99. p. Való magát „*sebész és szülész mester*”-nek nevezi. SOTE Lt. 1/f 3. kötet 65. p. (1913. ssz.).

48 Az igazolást „Adalbertus Josephus Való”, az egri irgalmasrendi gyógyszerész felügyelője adta ki. Minden bizonnyal rokona volt Való Jánosnak és segített neki a gyógyszerési gyakorlat megszerzésében — már ha eleve nem volt nagy szerepe abban, hogy Való János gyógyszerészetet tanult. SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 1., Való János, B-melléklet (Adalbertus Josephus Való 1842. június 5-i igazolásának másolata).

A gyógyszerészet befejezése után iratkozott be Pesten a szintén négyéves sebész-mesteri tanfolyam elvégzésére, majd bevallása szerint sebész- és szülész-mesteri vizsgát tett. A betegágy mellett végzett gyakorlat fontosságát felismerve Schöpf-Mérei Ágost gyermekkórházában dolgozott. Emellett, hogy sebészeti tudását tökéletesítse, két évig bonctani gyakorlatokat is folytatott Arányi Lajosnál.<sup>49</sup> Merkelhez hasonlóan dolgozott Balassa János mellett, aki már ekkor olyan nagy tekintélynek számított, hogy a négy pályázóból kettő is hivatkozott rá!<sup>50</sup> Való az előbb említett két méltán híres doktor mellett az egyetemen ekkor sebészeket tanító Csasz Mártontól és Gebhardt Ferentől is szerzett igazolást.<sup>51</sup> Nem mellesleg a pályázók között Való az egyetlen, aki, amellett, hogy minden képzésével kapcsolatos iratot becsatolt a siker reményében, nyelvtudását is leírja. Ezek szerint a magyar mellett tudott latinul és beszélt németül, valamint szlovákul („*tótul*”).<sup>52</sup> Való János aggódó lélekre valló precizitását mutatja, hogy pályázatát, az összes melléklettel együtt elküldte Pest vármegyéhez, és annak főispánhelyetteséhez, Földváry Gáborhoz is, ami arra utal, hogy Való mindenképpen szeretett volna visszakerülni szülőföldjére.

A négy pályázó közül a legrövidebb levelet a magát orvosnak nevező Nemes Szabó József adta be, 1847. január 26-án. Szabó úgy érzi, képes a poszt betöltésére, és maga helyett a kérvényéhez becsatolt bizonyítványokkal akarja meggyőzni a várme-

49 Csak a mellékletből derül ki, hogy Arányinál tökéletesítette ilyen irányú ismereteit. Arányi „*tudományosan művelt és szerény férfit*”-nak nevezi Valót. SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 2., Való János, K-melléklet (Arányi Lajos 1847. február 2-i bizonyítványának másolata).

50 Balassa kiemeli Való — a sebészetben oly fontos — kezűgyességét: „[Való a sebészi kórodát szorgalommal látogatja]...*bővebbi kiképzési buzgóságának, 's a' sebészet mezején szükséges kézbeli ügyességének naponként több és több példáját adván...*” SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 2., Való János, M-melléklet (Balassa Lajos 1847. február 1-i ajánlásának másolata). Csasz Való szorgalma mellett szintén kezűgyességét emelte ki: „...*a bonctani gyakorlatokban kézbeli ügyességének kitünő jeleit adta...*” SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 2., Való János, O-melléklet (Csasz Márton 1847. február 2-i ajánlásának másolata)

51 Gebhardt igazolta például, hogy Való a védhímlőoltásról is megfelelő ismeretekkel rendelkezik, amiket nála sajátított el. SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 1., Való János, G-melléklet (Gebhardt Ferenc 1845. július 30-i igazolásának másolata).

52 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Való János.

gye képviselőit.<sup>53</sup> Szabó a legidősebb volt a pályázók közül, hiszen 1825-ben, sebész- és szülésmesteri diplomájának megszerzésekor már 37 esztendő volt – szemben az egyetemet frissen elvégzett, a pályázat idején még csak huszonéves Valóval és Merkellel. Szabó József 1818/1819–1819/1820-ban járt Pesten a magyar nyelvű sebészkurzusra.<sup>54</sup> Teljesítménye nem volt olyan kiegyensúlyozott, mint társaié, az 1818/1819-es tanév második félévében például csak másodszorra sikerült letennie a belgyógyászati és sebészeti (*Materia Medica et Chirurgica*) vizsgát, másodév tavaszi félévében pedig meg kellett ismételnie az elméleti szüléset és sebészeti mütétan-vizsgát. Ennek oka valószínűleg nem a szorgalom hiánya, mint inkább az idősebb korban elkezdett tanulmányok voltak, azaz, hogy nehezebben sajátította el a kiadott anyagot. Diplomamásolata szerint 1825. augusztus 10-én szigorlatozott le szülészetből, szeptember 7-én pedig sebészetből.<sup>55</sup> Szabó előnye a többi pályázóval szemben az volt, hogy állatorvosi végzettséggel is rendelkezett.<sup>56</sup> Életpályája abból a szempontból is különleges, hogy nem csak civil sebészként praktizált, hanem még egyetemi tanulmányai előtt a hadseregben teljesített felcserként szolgálatot.<sup>57</sup> Az igazolások alapján úgy tűnik, egyetemi tanulmányai és diplomaszerezése között is visszatért a hadseregbe, így 1822-ben hét hónapig a Gradiskai határőrezredben (*Gradiscáner Gränz Regiment*) működött.<sup>58</sup> A ka-

---

53 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 26., Szabó József.

54 SOTE 1/d 5. kötet 28–29. p., 96–97. p., 193–194. p., 271–272. p.

55 A Promótiós kötetekben nem találtuk nyomát, noha a diplomát 1825. december 1-én Heves vármegyében ki is hirdették. A másolatot lásd: SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 3., Szabó József, A-melléklet (Az 1825. augusztus 12-i diploma másolata).

56 Az oklevélmásolat szerint 1820-ban hallgatta az állatorvosi órákat, és 1825-ben vizsgázott le belőle. SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 3., Szabó József, C-melléklet (Az 1825. augusztus 13-i oklevél másolata).

57 Egy 1816-os német nyelvű budai igazolás szerint hét évig szolgált tisztességesen a Prinz Wied Runkel-féle gyalogezredben „alfelcserként” (*Unterfeldarzt*). SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 3., Szabó József, D-melléklet (Az 1816. október 26-i igazolás másolata).

58 Úgy látszik, az egyetemi kurzus hallgatása önmagában elég volt a hadsereg egészségügyi személyzetén belül a feljebbjutáshoz. Ebben az igazolásban ugyanis már „föfelcsernek”, azaz „*Ob[er] Feldarzt*”-nak nevezik Szabót. Az igazolást adó Leopold Grosdanovick ezredes és Lucas Badallich százados (*Hauptmann*) fontosnak tartotta azt is megjegyezni, hogy Szabó nem csak jó sebész, hanem egy bátor és méltó állampolgár („...*einen sehr braven und würdigen Staats diener*...”). SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 3., Szabó József, E-melléklet (Az 1823. január 10-i igazolás másolata).

tonaságnál teljesített szolgálatot 1824-ben, amit egész pontosan nyolc év, két hónap és 15 nap szolgálat után fejezett be.<sup>59</sup>

Elbocsátása után tehetette le diplomáját 1825-ben, amiről fentebb már volt szó. Innen 1826-ban a Pest vármegyei Kecelre került és a település sebésze lett, ahol 1840-ben is szolgált.<sup>60</sup> Egy 1845-ös igazolás szerint Pest vármegyében sebész-szülésként és állatorvosként praktizált, és Kecel mellett a szalkaszentmártoni, tasi és alsódabasi beteget is gyógyította, utóbbi helyen a közelebről meg nem nevezett „*Tekéntes Familia orvosa*”-ként. A vármegye tisztségviselői, többek között a váci seborvosi pályázatot koordináló Földvály Gábor által aláírt tanúsítvány sajnálkozik azon, hogy egy ennyi tapasztalattal rendelkező sebésznek ilyen jelentéktelen helyen kell a tudását elpazarolnia: „...*jobb sorsra lenne érdemesebb mint illy cseléd helyen, hol különben is széles 's külországokban meritett tapasztalásit nem hogy tökéletesebbitené, hanem gyakorlat hiánya miatt azokat véle a körülmények felejtetik — Több Nemes Ezredeknél mint orvos és fő orvos Felsőbbjeinek tellyes meglegedésükre híven szolgált, mellyek annyival is inkább tekintetbe vehetők, minthogy fiatal gyenge éveit a' külellenségek ellen édes Hazáját megmentendő felszentelte, az Insurrectionál mint született magyar nemes, és a' Velitákná'*<sup>61</sup> számos vitéz tetteket vitt véghez...”<sup>62</sup> Ez az igazolás minden bizonnyal egy másik pályázatra készült, mégis különleges és ötletes retorikai fogás, hogy a kérvényező egy

59 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 3., Szabó József, F-melléklet (Az 1824. augusztus 30-i igazolás másolata).

60 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 3., Szabó József, G-melléklet (Az 1828. november 5. és 16-i vármegyei szolgabírói bizonyítvány másolata), az 1840-es utalást lásd: *Orvosrend*, 1840. 75. p. Itt polgári seborvosnak nevezik.

61 Az ún. velita-divízió a huszárezredek kiegészítő egység volt az 1813. évi hadjárat idején (ezredenként kettő-kettő, 1813-ban azonban összesen huszonegy). Tagjai önkéntesek voltak, az egység a korábbi nemesi felkelések „maradványa”. A név a napóleoni hadsereg könnyűlovaságának elnevezéséből ered. A témáról bővebben lásd: Réfi Attila: Magyar huszárok az 1813. évi őszi hadjáratban. In: Sic itur ad Astra. Fiatal történetészek folyóirata. 2002 (14. évf.) 2–3. sz. 151–205. p.

62 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 3., Szabó József, H-melléklet (Az 1845. május 6-i igazolás másolata) Az igazolások sorában utolsóként egy 1836. október 11-i dabasi irat másolata szerepel, amelynek érdekessége, hogy állítása szerint tizennyolc éve a településen élt Szabó. Ez az adat ellentmondásban áll a német nyelvű hadsereg-beli tanúsítványokkal, amelyek szerint 1824 előtt legfeljebb csak ideiglenesen szállhatott meg Dabason, lévén ekkoriban még a hadseregben szolgált. SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. február 3., Szabó József, I-melléklet (Az 1836. október 11-i tanúsítvány másolata).

olyan igazolást nyújt be, amit korábban a jelenleginek az elbírálója látott el egyetértőleg aláírásával.<sup>63</sup>

Pest vármegye közgyűlése 1847. február 6-án vitatta meg a benyújtott pályázatokat. A jegyzőkönyv szerint többen folyamodtak az állás elnyeréséért, de azok anyaga itt nem maradt fenn.<sup>64</sup> A kivonatban azonban bemutatják az állásra érdemesnek tartott jelentkezőket. Mátraynál fontosnak tartják megemlíteni, hogy jelenlegi állomáshelyén, Gödöllőn háza mellett a megye kórházat szeretne felépíteni, és Mátray amellelt, hogy szeretné a váci állást elnyerni, megtartaná gödöllői lakását. Az Albertiből származó Sípos János végzettsége szerint sebész- és szülész-mester, valamint állatorvos, a pályázat benyújtásának idején a Tabánban volt halottvizsgáló és védhímlő-oltó.<sup>65</sup> Az 1831. évi kolerajárvány alatt Pest vármegyében teljesített szolgálatot. Mácsay Sándor polgári sebész és szülész szintén próbálta leküzdeni az említett évben a kolerát. Volt a Pilisi járásban (helyettes) seborvos, és dolgozott Szentendrén, 1847-ben pedig Bogdány (Dunabogdány) rendes sebészeként működött. Mácsay magyarul, latinul, németül, szlovákul („Tóth”) és szerbül („Rácz”) beszélt.<sup>66</sup> A már megismert mestereknél is kiemelték pontos végzettségüket, illetve gyakorlatuk helyét. Az előzetes szűrések alapján a következő sorrendben és a következő folyamodókat ajánlották a vármegye figyelmébe: 1. Mátray

63 Hacsak nem szült visszatetszést Földváry Gáborban a jóindulat megnyerésének eme kissé „szemtelen” módja.

64 A jegyzőkönyvi kivonat az alábbi személyeket említi még: Szigetváry Mihály, Sáári Antal, Miskolczy Ferenc, Mácsay Sándor és Sipos János. Szigethváry Mihály Kaposvárott született, 1831/1832–1834/1835 között járt két-két évig a magyar sebészszakos tanfolyamaira. 1837-ben lett sebész-mester. A Székesfehérvárról származó Miskolczy Ferenc 1827-ben iratkozott be a magyar nyelvű kurzusra Pesten, de elhagyta azt, és tíz év múlva a német nyelvű tanfolyamon végezte el. 1840-ben szerzett polgári sebész és szülész képesítést. A másik két pályázóról nem tudni semmit. SOTE 1/f 3. kötet 19. p. (1791. ssz.), 286. p. (877. ssz.); SOTE Lt. 50/e, Váci járási seborvosi állásra vonatkozó iratok, Pest vármegye közgyűlési jegyzőkönyvének kivonata, 1847. február 6.

65 Sípos 1831/1832–1834/1835 között járt Pesten a magyar nyelvű sebész-mesteri kurzusra, két-két évig hallgatta az első és a második évfolyam óráit. Sípos 1836. február 13-án kapott sebész-mesteri diplomát Pesten. SOTE Lt. 1/f 3. kötet 13. p. (1770. ssz.)

66 Mácsay 1823/1824–1825/1826 között volt Pesten a német nyelvű kurzuson hallgató, mégpedig másfél évig az első évfolyamon (az 1824/1825-ös tanév második félévét kihagyta). A Nyitra megyei Zsámbokrétről származott, és apja is sebész volt. A Promotiós kötetekben Mácsay Alexander néven szerepel. 1827-ben lett polgári sebész és szülész. Első osztályú eredményei voltak. SOTE Anyakönyvek (1/e) 2. kötet 40–65. p. (60. ssz.), SOTE 1/d 7. kötet 99–100. p., és 9. kötet 157–158. p.; SOTE Lt. 1/f 2. kötet 784. p. (289. ssz.)

Ferenc, 2. Merkel Emil, 3. Sípos János, 4. Való János és 5. Mácsay Sándor.<sup>67</sup> Mátray minden bizonnyal a vármegyében eddig is tanúsított meggyőző szolgálatai révén került az első helyre, míg a fiatal Merkel Emil inkább magasabb fokú képzettségének köszönhette a jelölést. Az utánuk harmadik helyre tett Sípos János gyakorlottsága miatt került a szóba jöhető sebészek közé. A helyek kiosztásában a nyelvtudás úgy tűnik, semmiféle szerepet nem játszott — legalábbis Vác esetében.<sup>68</sup> Egyedül a magyar, mint államnyelv ismeretének hiányos tudása jelentett hátrányt.<sup>69</sup> Ugyanígy nem volt fontos a felekezeti hovatartozás sem, amiről a jelentésben egy szót sem említenek.<sup>70</sup> Így három faktor maradt: a szakértelem és a vármegyében addig is teljesített szolgálat, valamint az életkor, hiszen amint a fentebbi felsorolásból is kitűnt, az évtizedek óta a vármegye területén dolgozó, és sokrétű tapasztalattal rendelkező Szabó József be se került a lehetséges nyertesek közé.

Földváry Gábor 1847. február 15-i levelében véleményezte a pályázatokat. Az első helyen említett Mátray Ferenc ellen jogos kifogás emelt, mivel az egymástól igen távoli Vác és Gödöllő esetében lehetetlen lenne, hogy Mátray megtartsa gödöllői lakását, sőt, Földváry értelmezésében állását is, és Vácot is seborvos legyen. Földváry szerint, mivel a közeljövőben fel akarják építeni Gödöllőn a kórházat, és Mátray is meg akarja tartani lakását, továbbá, mert az új kórházban mindenképpen szükség lesz tapasztalt gyógyítóra, Mátrayt ejtette a pályázat elbírálásakor. Földváry, ellentétben a vármegye előzetes véleményével, szakszerű és objektív döntést hozott. A váci seborvosi állás odaítélésében így nem annyira a betegek között szerzett jártasság vagy a vármegyében teljesített szolgálat alapján mondták ki a döntő szót, hanem az orvostudományok terén szerzett sokoldalú ismeretanyag birtoklójának, az egyetlen orvos- és sebészdoktori végzettségű fiatal és tehetséges or-

---

67 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Pest vármegye közgyűlési jegyzőkönyvének kivonata, 1847. február 6.

68 Valószínűleg nagyobb súllyal esett volna latba például a szerb nyelvtudás, ha Szentendrére ke-restek volna seborvost.

69 Mácsay Sándornál kifogásolták, hogy a magyar nyelvet nem használta helyesen. SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Pest vármegye közgyűlési jegyzőkönyvének kivonata, 1847. február 6.

70 A pályázat nyertese, mint látni fogjuk, a római katolikus jelentkezőkkel szemben egy evangélikus személy lett.

vosnak, Merkel Emilnek adták a tisztséget.<sup>71</sup> Merkelt március elsején a vármegye közgyűlése megerősítette új hivatalában.<sup>72</sup>

## Források

### 1. Mátray Ferenc folyamodványa<sup>73</sup>

Méltóságos Fő Ispáni Helyettes!

Nagyságos Uram!

Rátz Alajosnak halála által Vátzi járásban a' rendes kerületi sebészi állomás megüresedvén, jelen folyamodásommal azon alázatos könyörgéssel vagyok bátor megjeleni: — hogy méljen tisztelt Mélt[ó]sá[go]d csekély érdemeim mellett, mellyeket a' Megyében mint uradalmi Orvos 8. évek olta a' tisztelt közönség előtt fáradhatatlan szorgalmam által — az adózó Népnél pedig minden jutalom nélkül mindenkor kész szolgálattal, — úgy is — mint ezen T[ekin]t[e]tes Vármegyének felesküdtött vidékbeli orvossa számos alkalommal bizonyítottam be, — jelenlegi állásom és lakásom megtarthatása mellett, — az érintett rendes sebészi állomásra azon tekintetnél fogva is, — hogy a' tisztelt Közönség hijányt ne szenvedjen — a' már mult évben beadott folyamodásom következtében — tiszteletbeli fő-orvosi czimmal engemet kegyesen kinevezni méltóztassék.

Melly alázatos könyörgésen megújítása után mély tisztelettel maradok a' M[é]l[tó]sá[go]s Fő Ispáni Helyettes úrnak Nagysá[go]dnak

Pesten Január 28-án 1847

alázatos szolgálja

Mátray Ferentz

Orvos Tanár, gyakorló sebész, szülész és szemész mester, a' pesti kir. Egyetem Orvosi Karának rendes, — a' Budapesti Orvosi egylet levelező tagja, G. Károlyi István Ó Nagysága rendes és uradalmi, — úgy ezen T[ekin]tetes] N[emes] Megye felesküdt orvossa

---

71 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Földváry Gábor levele Pest vármegye közgyűlésének, 1847. február 15.

72 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Földváry Gábor levele Pest vármegye közgyűlésének, 1847. február 15. (a levél külzetén található a kinevezéssel kapcsolatos adatok).

73 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 28., Mátray Ferenc.

## 2. Merkel Emil folyamodványa<sup>74</sup>

Nagyságos Fő Ispáni helyettes Úr!

Tekintetes Karok és rendek!

Midőn Tekintetes Pest vármegye, Váczi járásbeli megürült sebészi állomása megnyerhetése végett, alázatos folyamodásomat ezennel benyuitani bátorkodom, azt következő okokkal gyámolítom:

1. Az A.) alatti ide mellékelt orvos tudori oklevél hiteles másolata bizonytságot tesz arról, hogy az illető folyamodókban meg kívántató pályázási kelékkal bírok.

2. Meggyőződvn arról, hogy az egyetemes gyógytudomány minden ágai elvállhatlan kapcsolatban állnak együtt, teljes erőmből törekvém magamat a' naponként szükségesbé válló sebészetben is kiképezni, — mint azt a' B.) alatti bizonyítvány hiteles másolata tanúsítja, — 's ezért a' C.) alatti sebésztudori oklevél megnyerésével, a' fennevezett sebészeti állomas illő elátására elegendő tehetséggel bírónak igazolván magam.

3. Én ugyan is minden abbeli teljes meggyőződéseem melett, miszerint jelenkorban már minden ügyes gyakorló orvosnak, elkerülhetetlenül szükséges, magát az összes orvosi tudomány egyes ágaiban lehetőleg kiképezni; de azon különös előszeretetnél fogva is, mellyel viseltetém a' szemészet, mint az orvosi tudományok legszebbike iránt, azt szaktudományi foglalkozásom tárgyául tűzém ki. Ennél fogva a' D.) alatti szemészetmesteri oklevél megnyerésére, két egész évet áldoztam fel e' szaktudományi vonzalmamnak, mit az E.) alatti bizonyítvány hiteles másolata eléggé tanusit.

4. Mint gyakorló orvos Erdélyország egyik fürdő helyén, nevezetesen Megyes-székbén kebelezett Felső-Bajomban, az ottani igazgatóság felszóllítására mint fürdő orvos nyilvános állomást foglaltam el, 's e' részben az illető tisztelt közönség teljes bizalmát megnyerni szerencsés voltam, mint ezt az F.) alácstatolt bizonyítvány kétségen kívülé teszi.

Ezen okoknál fogva bátorkodom a' fennevezett sebészeti állomás megnyerésére a' T[ekin]t[e]tes vármegyéhez alázatosan folyamodni, egyszersmind, — azon esetben, ha a' Nagyságos helyettes Fő Ispán Úr, és a' T[ekin]t[e]tes Karok és rendek Kegyes pártfogása által, alázatos kerésemnek (!) sükere leend, — késznek jelentvén magamat: hivatalom pontos betöltésével és lelkiismeretes szigorúsággal, csekély tehetségeimet a' szenvedő betegek' ápolásának 's gyógyításának teljesen

74 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, dátum nélkül, Merkel Emil.

szentelni. Ezt tévén, merészlem egyúttal az ehez megkivántató tehetségeimről szolló tanuleveleimet is törvényes másolatokban alázatosan előterjeszteni.

Midőn tehát említett okaimat és sorsomat Nagyságod' ismert részrehajlatlan igazság szeretetébe, és a' T[ekin]t[e]tes Karok és rendek nagylelkű oltalmába ajánlanám, kérésemet ismét megújítván, magamat egyszersmind a' T[ekin]t[e]tes vármegeye kegyes pártfogásába ajánlom, 's maradok

Nagyságos Fő Ispán helyettes úrnak, és a' T[ekin]t[e]tes Karoknak és rendeknek

legalázatosabb szolgálja

Merkel Emil

Orvos-Sebész tudor, és Szemész Mester

### 3. Való János folyamodványa<sup>75</sup>

Tekintetes Karok és Rendek!

Tekéntetes Nemes Pest Megyében, RácZ Alajos volt sebész halálával a Váci járásban a' seborvosi állomás megürülvén ennek elnyeréséért alázatosan folyamodni 's e' véget Ö. Cs. királyi fő Herczegségénél kegyessen leendő kinevezetetés véget pártoltatást kérni batorkodom, ajánló okaimat ekövetkezőkben öszpontosítván.

1ör. A Gymnasiumbéli közönséges hat iskolai pályám elvégeztem; a mint az A' alatt bizonyítatik.

2or. A' Gymnasiumi közönséges hat iskolai pályám után választék egy oly pályát, a mely már az akkor gondolt későbbi előmenetelemnek czeljához vezet, azért mielőtt a Seborvosi tudományok megtanulására magam adtam volna, — előbb a Gyógyszerészséget négy évi tanulmányomá tettem, a mit a B' alatti bizonyítvány erősít.

3or. A fen említett Gyógyszerészség megszerzése után léptem a Seborvosi pályára, és azt életem fentartására választám, 's a' Sebész mesterek számára rendölt négy évi pályát szenteltem, és szerencsésen T[ekintetes] tanítóim megalégedésével el is végeztem, a mit az ide mellékelt C. D. E. F. G. alatti iskolai bizonyítványok kétségtelenné tesznek.

4er. A Szigorú próbatételeket a Sebész és Szülész Mester Oklevél elnyeréséért letöttem; mint ezt a másolatban ide kapcsolt H alatti oklevél bizonyítja.

---

75 SOTE Lt. 50/e, A váci seborvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, dátum nélkül, Való János.

5ör. Jóltudván azt, hogy az orvos sebészi gyakorlat üzésére, mire léttemet szenteltem - a betegek ágya mellett szerzett tapasztalás legbiztosabban vezet a' kitűzött célra, T[ekintetes] Schoepf Orvos igazgatása alatt lévő Gyermek Gyógyintézetében, mind az elemi, mind a gyakorlati tanulmányok megszerzésében, magamat gyakorolni elnem mulasztám, a mit az I alatti bizonyítvány valósít.

6or. Szemem előtt tartván azt, hogy magam Seborvosi pályára adtam, azért is nem mulaszték el egy oly tudományt tenni sajátommá, mely a sebészt többféle tekintetben vezet; s' a sebészetnek némely homályos oldalait felderíti; nem külömben a Törvényes bonczolatoknál, hogy lelkiösméretessen megfeleljen, és hogy orvosi véleménye alapos legyen; abba magamat mint rendkívüli halgató 2 évi folyamban nem tsak elemileg, hanem egyszersmind gyakorlatilag gyakorolni szinté elnem mulasztám, a mit az K es L betü alatt külön bizonyítvány is mutat.

7er. Hogy iskolai pályám lefolyta után magamat T[ekintetes] Balassa Tanár úr mellett a sebészet mezején menyiben gyakoroltam azt a Töle nyert M alatti külön bizonyítványa tanusítja.

8or. Hogy iskolai pályám gyakorlati éveiben magamat a belső betegségek orvoslásában, az Elemi és gyakorlati boncztanban mily sikerrel gyakoroltam, arrol a T[ekintetes] Gebhardt, es T[ekintetes] Csasz tanár uraktul, a szokott iskolai bizonyítványokon kívül még külön bizonyítvánt is nyerni szerencsés voltam; a mirül a N és O betü alatti bizonyítványok szóllanak.

9er. Az Országban divatozó nyelvek közül a Magyar, Latin, Német és Tóth nyelv birtokában vagyok.

Melyek után midön fenebbi (!) alázatos könyörgésemet újítani, s annak teljesítését Főispányi Helyettes Ö Meltósága 's a' Te[kin]t[e]tes KK és RR [Karak és Rendek] kegyeségétül reményleni bátor vagyok mély tisztelettel vagyok

Főispányi Helyettes Ö Meltóságának, s a' Te[kin]t[e]tes Karoknak és Rendeknek

alázatos szolgálja

Való János m.p.

sebész és szülész mester

#### 4. Szabó József folyamodványa<sup>76</sup>

Méltóságos Főispáni Helytartó Úr  
Kegyes Uram!

Méltóságodnak annyiakhoz mutathó nagy kegyességétől bátoritaván bátorkodom illő egész alázattal esedezni az iránt, miszerint értésemre esvén az ezen Tekintetes N[eme]s Pest Megye Váczi járásában megürült orvosi állomás, s hiszem, hogy az ismét egy alkalmas egyénnel betöltetik; minél fogva az ide 9. darabban egész tisztelettel csatolt eredeti bizonyítványaim szerint szerzett tapasztalásaim után mint-hogy magamat annak pontos megf[é]sére<sup>77</sup> képesnek lenni érzem, s ha csekély szolgálataim méltánylást érdemelhetnek alázatosan esed[er]zek, hogy a fenn említett orvosi ürült állomásra engemet felvenni kegyesen méltóztatna.

Ki is egyéb iránt mély tisztelettel vagyok Dabason Januarius 26-án 1847.

Méltóságodnak

alázatos szolgálója:  
Nemes Szabó József  
Orvos

#### 5. Pest vármegye 1847. február 6-i közgyűlésének kivonata<sup>78</sup>

Item küldöttség melly mai napon az 523k szám alatt költ határozatnál fogva olly végre bízott meg: hogy Rácz Alajosnak halála áltol a' váczi járásban megürült sebészi-állomás elnyeréséért folyamodóknak kérelem leveleiben és azokhoz mellékelt bizonyítványokat megvi'ssgálván, véleményét terjessze elő az iránt: hogy kiket lehetne a' folyamodók közül az érdeklett állomásra leendő kineveztetés végett főispáni-helyettes úr ő méltóságának kijelelni, tudósításul adja, miként Mátray Ferencz, Szigetváry Mihály, Sáári Antal, Miskolczy Ferencz, Szabó József (!), Mácsay Sándor, Való János, Sípos János, és Merkel Emil folyamodásaik lévén ez ideig beadva, azokat a' benne felhívott bizonyítványokkal együtt megolvasta, 's közülök különösen kiemelendőnek és a' megye figyelmébe ajánlandónak vélte a' következő folyamodókat:

---

76 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, 1847. január 26., Szabó József.

77 Az irat gyűrött, a szó nehezen olvasható.

78 SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Pest vármegye közgyűlési jegyzőkönyvének kivonata, 1847. február 6.

1ör. Mindenek előtt megemlítené tartotta Mátray Ferencz orvos tanár, gyakorló sebész, szülész és szemész mester eránt kit az orvosi tudományokbani jártaságánál és gyakorlati tapasztalásánál fogva nem ajánlani nem lehet, kötelességének tartja mind az által a' küldöttség mellynek egyczél szerű kórházat állíttatni kíván és így a' kinevezendő sebésznek a' kórház melletti lakása sem nélkülözhető, miként nevezett orvos úr az érintett állomás elnyeréséért jelenlegi állása és lakásának megterthatása feltétele mellett esedezik.

2or. Merkel Emil pesti születés (!) 1843k évi junius 29től orvos tudor, — 1845 évi martius 11től fogva szemész mester, — 1846 évi julius 25től fogva pedig sebész mester tanár, 1844k évben Erdély országban jelesül Medgyes Széknek, Felső-Bajom nevű helységében létező gyógyvíznél volt gyakorló orvos, Balassa királyi egyetemi tanár bizonyítványa szerint a' sebészi kórodát más fél év olta vendégképen szorgalmatosan látogatja 's az illető szak iránt kítűnő hajlamot és buzgalmat tanúsított.

3or. Sípos János Pestmegyében kebelezett Alberti mezővárosbeli származású 1836k év olta sebész és szülész mester, 's egyszersmind baromorvos 1837k évi majus 1ső napjátolfogva szabad királyi Budavárosának Tabán nevű külvárosába orvosi halott vizsgáló és védhimlő oltó, 1831k évben dühöngött epemirigy alkalmával pestmegyének több helységeibe alkalmaztatván, ügyessége, szorgalma, és a' betegkeli szelid bánás módja által magát kítűntette. Miről a' megyétől bizonyítványt is nyert, az alol írt főorvosok tudományára a' folyamodók közzül legtöbb gyakorlati tapasztalattal bír. Beszéli a' Magyar, Deák, Német és Tóth nyelvet.

4er. Való János váczi származású 1846k évi december 29től fogva sebészet és szülészet mestere, [gyógyszerész],<sup>79</sup> 's egyszersmind himlő oltó 1845 évi October 10től 1846k évi februar[ius] 24keig gyakorlotta magát Schöpf orvosnak gyermek gyógyintézetében, folyó 1846/7k tanodai évben pedig királyi egyetemi tanár Balassa úrnak sebészi kórodáját legkítűnőbb szorgalommal látogatván, növebb kiképzési buzgóságának és a' sebészet mezején szükséges kézbeli ügyességének naponként több és több példáit adja, minélfogva mint a' növendékek egyik jelesbiké ajánlatik. Beszéli Magyar, Deák, Német és Tóth nyelveket.

5ör. Nemes Mácsay Sándor polgári sebész és szülész 1827k év olta. A' dühöngő epemirigy alkalmával tanúsított szorgalma által magát kítűntette, pilisjársábeli seborvos Paffkovits halála után ezen állomásnak bétöltéséig helyettesi minéműségben hasonlóan a' megye „K[aro]K.” és Rendeinek megelégedésekre szolgált, sebésze volt Szentendre városának, jelenleg pedig Bogdány királyi koronai köz-

ség rendes sebésze és láttelek kiadhatására megyeileg megbízott sebész, — beszéli a' Magyar, Deák, Német, Tóth és Rácz nyelveket. folyamodásának szerkezete azonban azt mutatja: hogy a' Magyar nyelvet nem igen gyakorlotta, 's írás módja hibás.

Melleyekről a' bényujtott folyamodásoknak visszacsatolása mellett teszi a' küldöttség alázatos tudosítását. Költ Pesten februar[ius] 5én 1847k évben

jegyzette Nagy István  
főjegyző

Kovách Josef Elnök, Késő-Ensel m. p. Nándor, táblabíró, Schmidt János m. p. fő orvos, Tessényi Zsigmond tiszt[i] fő orvos

Zlinszky János m. p. főszolgabíró, Egressl Sándor m. p. t[iszteletbeli] főügyvéd, Bellaagh Antal m. p. Rend[es] Eskütt

#### **6. Földváry Gábor levele Pest vármegye gyűlésének<sup>80</sup>**

Tekintetes Karok és Rendek!

Váczi Járásbeli volt Seborvos Rácz Alajos halálával megüresült Sebészi állomásra folyamodtak, és kinevezés végett nékem ajánlottak körül, miután Mátray Ferencz Orvos Tanár mostani állomását el hagyni, és lakását Gedellőre, hol pedig az Orvosra a' T[ekintetes] Rendek által fel állítani szándékolt kórház' tekintetéből is szükség van, át tenni nem akarná, azt pedig, hogy valamelly szolgált, segédek által látassék el és eszközöltessék, szokásba hozatni nem akarnám; második helyen ajánlott Merkl Emil, szinte jeles tulajdonságokkal bíró Orvos Tanárt ezennel kinevezem minél fogva méltóztassanak a' T[ekintetes] Rendek a' szokott hitet véle letétni; és a' Sebészi eszközöket 's egyebeket a' szokott módon néki átadatni, ötet kötelességeinek hiven 's lelkiösméretessen leendő tellyesítésére utasítani.

Egyéberánt a' közlött folyamodásokat ide vissza rekesztvén, vagyok szives indulatikba, 's becses hajlandóságukba ajánlott tisztelettel Pesten febr[uár] 15én 1847.

a' Tekintetes Karoknak és Rendeknek  
kész kötelességü szolgálja

Földváry Gábor  
Fő isp[án]helyettes

---

<sup>80</sup> SOTE Lt. 50/e, A váci sebészorvosi állás betöltésével kapcsolatos iratok, Földváry Gábor levele Pest vármegye közgyűlésének, 1847. február 15.